

УДК 159.923:796.073

Психологічні особливості особистості футбольних вболівальників

Яновська Ю.Е.

У статті визначено психологічні особливості особистості футбольних вболівальників з урахуванням приналежності до однієї з груп відвідувачів футбольних змагань. В психологічному профілі особистості відвідувачів футбольних змагань всі особистісні риси знаходяться на середньому та низькому рівнях. При цьому найбільш вираженими в профілях особистості відвідувачів футбольних змагань є наступні риси: в групах хуліганів та фанатів футболу превалює емоційна нестабільність, підпорядкованість почуттям; у футбольних фанатів превалює підпорядкованість та довірливість; у любителів футболу - замкнутість, емоційна нестабільність. Майже за всіма характеристиками психологічного профілю особистості було визначено значущі розбіжності між відвідувачами футбольних змагань та чоловіками, які не вболівають за футбол. Не було визначено відмінностей за показниками практичності та конформізму.

Ключові слова: особистість, психологічний профіль особистості, відвідувачі футбольних змагань, футбольні вболівальники, футбольні фанати, хулігани футболу.

В статье рассмотрены психологические особенности личности футбольных болельщиков с учетом принадлежности к одной из групп посетителей футбольных соревнований. В психологическом профиле личности посетителей футбольных соревнований все личностные черты находятся на среднем и низком уровнях. При этом наиболее выраженными чертами в профилях личности посетителей футбольных соревнований являются следующие: в группах фанатов и хулиганов футбола преобладает эмоциональная нестабильность и подчиненность чувствам; у футбольных фанатов – подчиненность и доверчивость; у любителей футбола – замкнутость и эмоциональная нестабильность. Практически по всем характеристикам психологического профиля личности было выявлено значимые различия между посетителями футбольных соревнований и мужчинами, не болеющими за футбол. Не было выявлено различий по показателям практичности и конформизма.

Ключевые слова: личность, психологический профиль личности, посетители футбольных соревнований, футбольные болельщики, футбольные фанаты, хулиганы футбола.

The article considers the psychological features of soccer fans personality due to belonging to one of groups of soccer competitions visitors. In the psychological type of personality of soccer competitions visitors all personality lines are at medium-and-low levels. Thus the most expressed lines in the types of personality of soccer competitions visitors are the followings: in groups of football fans and hooligans of emotional instability and subordination prevails over senses; for soccer fans it is subordination and trustfulness; for football lovers it is being reserved and emotional instability. Practically in all descriptions of personality psychological type there were found out meaningful distinctions between the visitors of soccer competitions and men, being not grieve for football. No exposed distinctions on the indexes of practiciness and conformism were.

Keywords: personality, psychological type of personality, visitors of soccer competitions, soccer fans, soccer fanaticisms, hooligans of football.

Невід'ємною частиною суспільного життя людини є масові спортивні заходи, які відвідують вболівальники різних видів спорту. Одним з найпопулярніших спортивних видовищ, безперечно, є футбол. Його популярність поступово росла, починаючи з 80-х років позаминулого сторіччя, коли гра придбала сучасний, регульований правилами вигляд. В кінці 60-х - початку 70-х років минулого сторіччя трибуни футбольних стадіонів Європи і миру зіткнулися з новим соціально-психологічним феноменом – футбольними фанатами. Розвиток співтовариства вболівальників пов'язаний з його розшаруванням і появою футбольних хуліганів, які оточили футбольний фанатизм агресією і насильством. Події, що супроводжували футбольні матчі останніх чемпіонатів Європи 2004-го і 2008-го років, чемпіонатів світу 1998-го і 2006-го років, епізоди в ході різноманітних турнірів останніх років показують, що прояви навколо футбольного насильства і агресії набувають поширення [1].

Актуальність роботи обумовлена зростанням проявів агресивної поведінки українських футбольних вболівальників, як на стадіонах, так і за їх межами. Значної актуальності дослідження також набуває у зв'язку з проведенням в Україні і Польщі чемпіонату Європи по футболу 2012-го року.

Основні напрями наукового аналізу проблеми футбольного хуліганства відвідувачів футбольних змагань розроблені британськими (Я.Тейлором, П.Маршем, Дж. Вільямсом, Е.Даннінгом, Р.Мансером і ін.), італійськими (А. дал Лаго, А.Роверси, А.Салвини), голандськими (Х. ван дер Бругом, ван дер Санде і ін.), німецькими (Е.Ханом, Г.Пілзом, В.Хейтмеером і ін.) ученими і дослідниками інших європейських країн [3, 7, 8, 9, 10].

Дослідження відвідувачів футбольних змагань також пов'язано з визначенням різних типів та категорій. Так, В. Хейтмеєр виділив три категорії футбольних вболівальників: орієнтовані на споживання; орієнтовані на футбол; орієнтовані на досвід; у свою чергу Дж. Лой розділив вболівальників на три групи за інтересом до гри та навколофутбольним практик: «первісні, основні»; «вторинні»; «третинні»[3]; Артёмов П.М. виокремив чотири групи відвідувачів футбольних змагань за їх навколофутбольними практиками: «ситуативні глядачі», «любители футболу», «футбольні фанати», «футбольні хулігани» [1]. На наш погляд, досить актуальним є вивчення психологічних особливостей особистості футбольних вболівальників з урахуванням приналежності до однієї з чотирьох груп відвідувачів футбольних змагань.

Мета дослідження: визначити психологічні особливості особистості футбольних вболівальників з урахуванням приналежності до однієї з груп відвідувачів футбольних змагань.

Для реалізації мети дослідження було використано наступні методи і методики: метод спостереження для виявлення особливостей поведінки та взаємовідносин в середовищі футбольних вболівальників, фанатів та хуліганів; методика багатофакторного вивчення особистості Р. Кеттелла для визначення рис особистості (№105) [6]; методика «Тенесійська шкала Я-концепції» У.Фітса, адаптація І.І. Нагорної для вивчення я-концепції відвідувачів футбольних змагань [4]; метод анкетування для розподілу відвідувачів футбольних змагань за ступенем утягнутості до процесу вболівання; опитувальник особистісних особливостей М.Снайдера

для вивчення рівня самомоніторингу відвідувачів футбольних змагань[5]; статистичні методи обробки даних: порівняння за допомогою описових статистик та статистичних критеріїв (критерій Крускала-Уолліса).

В дослідженні приймали участь 100 чоловік у віці 18-26 років, що були розподілені за результатами анкетування на п'ять груп: контрольна група – чоловіки, які не вболівають за футбол, всього 20 чоловік та 4 експериментальних групи; ситуативні вболівальники, всього 20 чоловік; любителі футболу, 20 чоловік; фанати футболу, що належать до угруповання «Ultras» всього 20 чоловік; футбольні хулігани, 20 чоловік. Розподіл на групи здійснювався за результатами анкетування та спостереженням за поведінкою чоловіків.

За методикою багатофакторного вивчення особистості Р. Кеттелла було визначено риси особистості футбольних вболівальників кожної з груп відвідувачів футбольних змагань. Нижчі показники за фактором А «замкнутість - товариськість» у групи чоловіків, які є «хуліганами» футболу (показник дорівнює 3,85), у любителів футболу – 4,6, у ситуативних глядачів – 5,2 та у фанатів футболу – 4,5 та у чоловіків, які не вболівають за футбол – 4,1). Отже, «футбольні хулігани» є скритними, відособленими, недовірливими, нетовариськими, замкнутими людьми, критичними, які схильні до ригідності та мають труднощі у встановленні міжособистісних, безпосередніх контактів. Найнижчі показники за фактором В «інтелект» у групах чоловіків, які є ситуативними вболівальниками футболу (3,3), «хуліганами» футболу (3,3), та фанатами футболу (3,5). В групі любителів футболу показник інтелекту дещо вищий і дорівнює 4,5. Отже, любителі футболу більш кмітливі, здатні швидко навчатися, з досить високим рівнем загальної культури в порівнянні з іншими вболівальниками, які є конкретними і ригідними, мають труднощі у вирішенні абстрактних завдань, з недостатнім рівнем загальної вербальної культури. Показник за фактором С «емоційна стійкість – емоційна нестійкість» у групи чоловіків, які є футбольними хуліганами дорівнює 1, у групі чоловіків, які не вболівають за футбол і дорівнює 3,7, у фанатів футболу – 1,6, у ситуативних глядачів – 3,35 та у любителів футболу – 2,8. Ці дані характеризують досліджувані групи чоловіків як емоційно нестійких, імпульсивних, мінливих у настроях, нестійких в інтересах, з низькою толерантністю по відношенню до фрустрації та дратівливих. Тобто, чим більша втягнутість чоловіків до футбольного вболівання, тим більш імпульсивними та нестійкими вони є.

Показник за фактором Е «підпорядкованість - домінантність» у групі чоловіків, які є футбольними фанатами дорівнює 2,1, у людей, які не вболівають за футбол – 1,2, у групі ситуативних вболівальників – 5,2, у футбольних «хуліганів» показник дорівнює 2,1 та у любителів футболу – 3,7. Тобто, фанати футболу більш конформні та за частіше йдуть на поводу, ніж ситуативні вболівальники, які частіше в наголос висловлюють свої думки. За даними дослідження показник за фактором F «стриманість - експресивність» у групи чоловіків, які не вболівають за футбол дорівнює 2, показник рівня фактору F у футбольних «хуліганів» дорівнює 3,6, у футбольних фанатів – 4,7 та у ситуативних вболівальників – 4,1. Групи, які залучені до футболу більш імпульсивні та експресивні, на відміну від людей, які не вболівають за футбол. Футбол додає їх життю красок та емоцій.

За фактором G «схильність почуттям – висока нормативність поведінки» показник футбольних «хуліганів» дорівнює 2,4, у ситуативних вболівальників – 5, у любителів футболу – 4, у людей, які не вболівають за футбол – 4,6 та у футбольних фанатів – 4,7. Чоловіки, які залучені до футболу мають незгоду з моральними правилами, протиставляють себе по відношенню до інших та живуть за своїми, виключно футбольними правилами на відміну від людей, які не вболівають за футбол.

За фактором H «боязкість - сміливість» показник групи людей, які не вболівають за футбол дорівнює 1,2, у футбольних фанатів та «хуліганів» за цим фактором відповідно – 4,6 та 4,9, у любителів футболу – 2,7, у ситуативних вболівальників – 3,7. Хулігани та фанати футболу більш активні та авантюрні, різноманітні ситуації, в яких вони знаходяться зумовлюють їх це робити, їхні характеристики пов'язані з темпом та ритмом життя, яке більш динамічне та неспокійніше, ніж у людей, які не вболівають за футбол.

За фактором I «жорсткість - чутливість» найнижчий показник у групі фанатів футболу та дорівнює 4,5. Найвищі показники у людей, які не вболівають за футбол – 6,2 та у ситуативних вболівальників – 6. Фанати футболу більш жорсткіше до оточуючих, ніж люди, які не вболівають за футбол та ситуативні вболівальники. За фактором L «довірливість - підозрілість» показник у групі фанатів футболу дорівнює 1,5, у «хуліганів» футболу – 5,2, у людей, які не вболівають за футбол – 2,3, у ситуативних вболівальників – 3,2 та у любителів футболу – 3,2. У фанатів футболу є потенціал до роботи з оточуючими людьми, вони готові до контактів на відміну від футбольних «хуліганів», які позиціонують себе неприступними та мають певну дратівливість до оточуючих. Встановлення контакту з хуліганами буде складнішим, ніж з футбольними фанатами.

За даними дослідження показники за фактором M «практичність – розвиненість уяви» в усіх групах низькі. Тобто, всім чоловікам досліджуваних груп притаманна така риса як практичність, а залученість до футболу не впливає на цей фактор.

За фактором N «прямолінійність-дипломатичність» показник у групі людей, які не вболівають за футбол дорівнює 2, у любителів футболу – 3,3, у «хуліганів» футболу – 5,1 та у футбольних фанатів – 4,6. Ці дані характеризують чоловіків як відвертих, простих, наївних, прямолінійних, дещо нетактовних та недисциплінованих, які не вміють аналізувати мотиви партнера.

За фактором O «впевненість у собі - тривожність» показник у групі людей, які не вболівають за футбол дорівнює 3,3, у любителів футболу – 2,6, у «хуліганів» футболу – 5,4, у футбольних фанатів – 4,4 та у ситуативних вболівальників – 4,2. Тобто, фанати та «хулігани» футболу мають більшу тривожність, тривожність за команду на матчі, тривожність за «своїх», на відміну від людей, які не вболівають за футбол та любителів футболу.

За даними дослідження найнижчий показник за фактором Q₂ «конформізм - нонконформізм» у групі людей, які не вболівають за футбол та дорівнює 4. Найвищий показник у «хуліганів» футболу (показник дорівнює 6). В інших групах чоловіків показники розподілилися таким чином: у ситуативних вболівальників показник дорівнює 4,9, у любителів футболу показник дорівнює 5,9 та у фанатів футболу дорівнює 2,8. Тобто,

група футболістів «хуліганів» орієнтується тільки на своє рішення, на відміну від інших груп.

За фактором Q_3 «низький самоконтроль – високий самоконтроль» показник в групі людей, які не вболівають за футбол, дорівнює 2,4, у «хуліганів» футболу – 2,8, у фанатів футболу – 2,8, у ситуативних вболівальників – 4,6 та у любителів футболу – 2,1. Низькі показники за даним чинником характеризує чоловіків як низько дисциплінованих, залежних від настрою, з недостатнім контролем своїх емоцій і поведінки.

Отже, в психологічному профілі фанатів футболу та «хуліганів» футболу домінують скритність, відособленість і схильність до ригідності. Також вони імпульсивні та експресивні, частіше перебувають під впливом почуттів, більш конформні мають низьку толерантність, дратівливість по відношенню до інших, «не своїх», протиставляють себе нормам та правилам суспільства. Чоловіки, які не вболівають за футбол, мають такі риси як емоційна стійкість, висока толерантність по відношенню до інших, врівноваженість. Вони частіше прислухаються до власної думки, а не до думки натовпу, не бояться висловлювати свої думки вголос, дотримуються встановлених норм та правил суспільства.

За результатами дослідження самомоніторингу відвідувачів футболістських змагань у всіх досліджуваних груп високий рівень самомоніторингу (мають високий комунікативний контроль). Ці чоловіки можуть легко входити в будь-яку роль, гнучко реагують на зміну ситуації, добре відчують її. Люди з високим рівнем самомоніторингу, за Снайдером, постійно стежать за собою, добре знають, де і як себе вести, управляють вираженням своїх емоцій. Разом з тим, у них утруднена спонтанність самовираження, вони не люблять непрогнозованих ситуацій. Їхня позиція: «я такий, який я є в даний момент».

За даними дослідження високий показник самоідентифікації за «Фізичним Я» у ситуативних вболівальників – 29,2, у фанатів футболу – 25,2 та у «хуліганів» футболу. Вони ідентифікують себе з улюбленими футболістами, які мають високий рівень фізичного вигляду, стану свого тіла та здоров'я, навичок та сексуальності. Вони приймають цей високий рівень до себе, тим самим формується їхня задоволеність своїм фізичним образом. Середні показники фізичного Я у любителів футболу та у чоловіків, які не вболівають за футбол. Ці групи спокійно і врівноважено відносяться до свого фізичного вигляду.

Високий показник морально – етичного Я у фанатів футболу – 25 та у «хуліганів» футболу – 26, вони ідентифікують себе з людьми, які «захищають свої кольори», тим самим позиціонують себе в якості «гарних героїв». Середні показники у чоловіків, які не вболівають за футбол, у ситуативних вболівальників та у любителів футболу.

Високі показники особистісного Я у фанатів футболу – 24,1 та у «хуліганів» футболу – 24,2, тобто, вони на високому рівні відчують свою цінність, почуття адекватності як особистості в певній групі, до якої вони належать. Середні показники у груп чоловіків, які не вболівають за футбол, у ситуативних вболівальників та у любителів футболу.

Високі показники сімейного Я у таких групах: чоловіки, які не вболівають за футбол – 26,7, ситуативних вболівальників – 27, фанатів футболу – 26,2 та у «хуліганів» футболу – 26,2. Вони ідентифікують себе зі своєю сім'єю, для них сім'я та близькі люди є значущими.

У всіх досліджуваних групах середні показники соціального Я: у чоловіків, які не вболівають за футбол – 22,1, у ситуативних вболівальників – 22,6, у любителів футболу – 19,3, у фанатів футболу – 21,6 та у «хуліганів» футболу – 21,8. Показник відображає нормальне відчуття адекватності й цінності у соціальних взаємодіях з іншими людьми.

За результатами дослідження високий рівень самооцінки у ситуативних вболівальників. Ці чоловіки подобаються собі, відчують, що вони люди, які варті високої оцінки, мають впевненість у собі. Середні показники у фанатів футболу, «хуліганів» футболу та у чоловіків, які не вболівають за футбол. Вони менш впевнені у собі, іноді бачать себе не бажаними. Низькі показники у любителів футболу, вони схильні почувати себе нещасними, тривожними. Рівень варіативності отриманих даних у чоловіків, які не вболівають за футбол, у ситуативних вболівальників, у любителів футболу та у фанатів футболу досить високий, це означає низьку інтеграцію Я концепції. Чоловіки цих груп мають тенденцію розділяти певні сфери Я та розглядати їх відокремлено від усього останнього Я. Добре інтегровані чоловіки – футболісти «хулігани».

Показники шкали самокритики у всіх досліджуваних групах на середньому рівні, що відповідає нормальній, здоровій відкритості та здатності до самокритики.

Отже, футболісти «хулігани» та футболісти фанати ідентифікують себе як фізично привабливих чоловіків, які можуть постояти за своїх та відстояти свої переконання. Мають високий рівень самоідентифікації особистісного Я на високому рівні відчують свою цінність, почуття адекватності як особистості в певній групі, до якої вони належать. Для хуліганів футболу ідентифікація з сім'єю більш значуща, ніж для футболістських фанатів. Задоволеність собою у фанатів та «хуліганів» футболу стосовно морально-етичного Я на середньому рівні. Адже їх поведінка відповідає моральним нормам футбольного оточення. Високі показники задоволеністю особистісного Я. Вони задоволені своєю цінністю, почуттям адекватності, як особистості в певній групі до якої вони належать.

Майже за всіма досліджуваними показниками було визначено значущі розбіжності між відвідувачами футболістських змагань та чоловіками, які не вболівають за футбол. В особистісному профілі всіх груп відвідувачів футболістських змагань виражений показник «емоційна нестійкість», а у чоловіків, які не відвідують футболістські змагання, виражений показник «емоційної стійкості» ($p < 0,001$). Емоційна стійкість чоловіків, які не вболівають за футбол, значуще вище, ніж цей показник в чотирьох групах чоловіків, що відвідують футболістські змагання. Також у всіх відвідувачів футболістських змагань в особистісному профілі виражений показник «підпорядкованість», у чоловіків, які не відвідують футболістські змагання показник «домінантність» ($p < 0,019$). В особистісному профілі груп футболістських фанатів, ситуативних вболівальників та любителів футболу виражений показник «стриманість», а у чоловіків, які не відвідують футболістські змагання, та у футболістських хуліганів показник «експресивність» ($p < 0,001$).

В особистісному профілі всіх груп відвідувачів футбольних змагань виражений показник «підпорядкованість почуттям», а у чоловіків, які не відвідують футбольні змагання, показник «висока нормативність поведінки» ($p < 0,000$). В особистісному профілі груп футбольних фанатів, ситуативних вболівальників та любителів футболу виражений показник «сміливість», а у чоловіків, які не відвідують футбольні змагання, та у футбольних хуліганів показник «боязкість» ($p < 0,000$).

В групах футбольних фанатів та футбольних хуліганів виражений показник «жорсткість», а у чоловіків, які не відвідують футбольні змагання, у ситуативних вболівальників та у любителів футболу показник «чуттєвість» ($p < 0,040$). В особистісному профілі всіх груп відвідувачів футбольних змагань виражений показник «дипломатичність», а у чоловіків, які не відвідують футбольні змагання, показник «прямолинійність» ($p < 0,000$).

В групах футбольних фанатів та футбольних хуліганів виражений показник «тривожність», а у чоловіків, які не відвідують футбольні змагання, у ситуативних вболівальників та у любителів футболу показник «впевненість в собі» ($p < 0,000$). В особистісному профілі всіх груп відвідувачів футбольних змагань виражений показник «радикалізм», а у чоловіків, які не відвідують футбольні змагання показник «консерватизм» ($p < 0,000$). В групах футбольних фанатів та в групі чоловіків, які не вболівають за футбол виражений показник «конформізм», а у ситуативних вболівальників, хуліганів футболу та любителів футболу показник «нонконформізм» ($p < 0,023$).

В групах футбольних фанатів та футбольних хуліганів виражений показник «низький самоконтроль», а у чоловіків, які не відвідують футбольні змагання, у ситуативних вболівальників та у любителів футболу показник «високий самоконтроль» ($p < 0,012$).

В групах чоловіків, які не вболівають за футбол, та у ситуативних вболівальників виражений показник «розслабленість», а у чоловіків, які більш включені у футбольне вболівання у любителів футболу, у фанатів та у хуліганів футболу показник «напруженість» ($p < 0,010$).

Отже, існують розбіжності між тими, хто вболіває за футбол і чоловіками, які не переймаються футболом. В психологічний профіль особистості вболівальників входять такі показники як емоційна нестійкість, підпорядкованість, жорсткість, тривожність, конформізм, низький самоконтроль та напруженість.

За показником «самомоніторингу» було виявлено значущі розбіжності між групами футбольних фанатів та футбольних хуліганів та групами чоловіків, які не вболівають за футбол, у ситуативних та у любителів футболу ($p < 0,002$).

Майже за всіма показниками Я-концепції було виявлено значущі розбіжності між групами відвідувачів футбольних змагань. За показником самоідентифікації колонки Фізичне Я розбіжності між ситуативними вболівальниками та фанатами, хуліганями, чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,000$). За показниками колонки Морально-етичне Я розбіжності між фанатами і хуліганями та ситуативними, любителями та чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,001$). Також значущі розбіжності було виявлено за колонкою Особистісного Я між любителями та фанатами, хуліганями, ситуативними та чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,000$). Розбіжності за колонкою Сімейне Я виявлені між ситуативними та фанатами, хуліганями, ситуативними та чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,001$). Розбіжності за колонкою Соціальне Я виявлені між ситуативними та фанатами, хуліганями, ситуативними та чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,019$).

За показником задоволеності собою колонки Фізичне Я розбіжності між групами футбольних хуліганів та між чоловіками, які не вболівають за футбол, ситуативними, любителями футболу та фанатами футболу ($p < 0,000$). За показниками колонки Морально-етичне Я розбіжності між любителями та фанатами футболу, хуліганями футболу та ситуативними вболівальниками, любителями та чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,000$). За показниками колонки Особистісного Я розбіжності між любителями футболу та фанатами футболу, хуліганями футболу та ситуативними вболівальниками, любителями та чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,000$). За показниками колонки Сімейного Я розбіжності між любителями футболу та фанатами футболу, хуліганями футболу та ситуативними вболівальниками, любителями та чоловіками, які не вболівають за футбол ($p < 0,002$).

За результатами дослідження можна зробити наступні висновки

В психологічному профілі особистості відвідувачів футбольних змагань всі особистісні риси знаходяться на середньому та низькому рівнях. При цьому найбільш вираженими в профілях досліджуваних груп є наступні риси:

- в групах хуліганів та фанатів футболу превалює емоційна нестабільність, підпорядкованість почуттям;

- у футбольних фанатів превалює підпорядкованість та довірливість;

- у любителів футболу: замкнутість, емоційна нестабільність.

Було виявлено наступні особливості Я-концепції відвідувачів футбольних змагань:

- ситуативні відвідувачі футбольних змагань, фанати та хулігани футболу ідентифікують себе з фізично привабливими чоловіками та високо оцінюють свою поведінку;

- любителі та хулігани ідентифікують себе як людей «порядних» з високим рівнем морально-етичних цінностей;

- ситуативні вболівальники, футбольні фанати та хулігани задоволені своїми особистісними якостями;

- серед всіх відвідувачів футбольних змагань тільки любителі футболу відчують себе цінними у соціальних взаємодіях.

Майже за всіма характеристиками психологічного профілю особистості було визначено значущі розбіжності між відвідувачами футбольних змагань та чоловіками, які не вболівають за футбол. Не було визначено відмінностей за показниками практичності та конформізму. Крім того, було виявлено значущі

розбіжності між групами відвідувачів футбольних змагань та чоловіками, які не вболівають за футбол, за такими характеристиками як: Фізичне Я, Морально-етичне Я, Особистісне Я, Сімейне Я, Соціальне Я. Отже, існують розбіжності між тими, хто вболіває за футбол і чоловіками, які не переймаються футболом.

Перспективою подальшого дослідження може бути вивчення стильових характеристик особистості спортивних вболівальників.

Література

1. Артьомов П. М. Субкультура футбольних хуліганів: фактори формування та особливості прояву на пострадянському просторі / дис. на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук / П.Н.Артьомов. – 2009.
2. Бодальов О.О., Столін В.В. Загальна психодіагностика М.-1987, - 324с.
3. Колд С. Как выглядят современные футбольные хулиганы? / Колд С. / <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-11087/>
4. Нагорна І.І., Кисляк О.П. Діагностика Я-концепції: адаптація тесту «Тенесійська шкала Я-концепції»//Практична психологія та соціальна робота № 12, 2005, с. 46-53.
5. Полежаєва О.А. Методика самомоніторингу М.Снайдера// Психологическая диагностика. – 2006, №1, с. 35-46.
6. Райгородский Д.Я. Практическая психодіагностика, методики и тесты/ Райгородский Д.Я./ Самара: «Бахрах-М»,2001.- 672с.
7. Шолохов В.А. Футбольные фанаты / Киевская ассоциация практикующих психологов и психотерапевтов. Молодежный клуб Экипаж-лидер / <http://www.kapp.com.ua/klubel/subkult/futbol.html>
8. Marsh P., Fox K., Carnibella G., McCann J., Marsh J.: Football Violence in Europe / P.Marsh, K.Fox, G.Carnibella, J. McCann, J.Marsh - http://www.sirc.org/publik/football_violence.html
9. Taylor I. Putting the boot into a working class sport: British soccer after Bradford and Brussels/ I.Taylor. // Sociology of Sport Journal №4, 1987. – С.171-191.
10. Manser R. Old Image New Imagination: A Focus on Football Hooligan Stereotyping / R.Manser - http://www.hooligansfootball.homestead.com/fales/old_image.doc.